

**DE VEREENVOUDIGING VAN HET BELGISCH CONFLICTENRECHT INZAKE INTERNATIONALE
KOOPOVEREENKOMSTEN TEN GEVOLGE VAN DE OPZEGGING VAN HET
VERDRAG VAN DEN HAAG VAN 1955**

Kristof ROOX

Assistent I.P.R. – Universiteit Gent
Advocaat – De Bauw & Maeyaert

1. *De feiten en het voorwerp van het geschil*

De feiten die aanleiding hebben gegeven tot het hierboven gepubliceerde vonnis d.d. 2 september 1997 van de Rechtbank van Koophandel te Brussel zijn eenvoudig. Een in Frankrijk gevestigd bedrijf bestelde in 1991 computermateriaal bij een Belgisch bedrijf. Laatstgenoemde ging over tot levering, doch haar facturen werden slechts gedeeltelijk betaald. Daarop dagvaardde de Belgische verkoper de in Frankrijk gevestigde koper voor de Rechtbank van Koophandel te Brussel.

Zoals veelal het geval bij vorderingen tot betaling van achterstallige facturen in een internationale context, betwistte de koper de internationale bevoegdheid van de Belgische rechtbanken. Na te hebben vastgesteld dat er geen geldig forumbeding was overeengekomen (artikel 17 EEX-Verdrag¹²) en dat niet werd gedaagd in het land van de woonplaats van de verweerder (artikel 2 EEX-Verdrag), verklaarde de Rechtbank van Koophandel zich terecht bevoegd op grond van artikel 5, lid 1 EEX-Verdrag. De wijze waarop de rechtbank tot dit besluit is gekomen kan echter worden bekritiseerd.

2. *De toepassing van de lex contractus in de bevoegdheidsproblematiek*

Artikel 5, lid 1 EEX-Verdrag verleent inzake verbintenissen uit overeenkomst een alternatieve bevoegdheidsgrond door de rechtbanken van de plaats van uitvoering van de verbintenis die aan de eis ten grondslag ligt (*locus executionis*) bevoegd te verklaren. De plaats van uitvoering van de betwiste verbintenis is dus bevoegdheidsbepalend. De verbintenis die in casu aan de eis ten grondslag lag, was de betalingsverplichting van de Franse koper. Dit betekent dat de Belgische rechtbanken bevoegd zouden zijn indien de Franse koper zijn betalingsverbintenis in België diende te voldoen. Bijgevolg rijst de vraag hoe de *locus executionis* moet worden bepaald.

¹ Europees Verdrag betreffende de rechterlijke bevoegdheid en de tenuitvoerlegging van beslissingen in burgerlijke en handelszaken, ondertekend te Brussel op 27 september 1968 (B.S., 31 maart 1971) en aangepast door de Toetredingsverdragen van 9 oktober 1978, 25 oktober 1982 en 26 mei 1989.

² De rechtbank was van oordeel dat het uitblijven van protest tegen het forumbeding dat vervat was in de algemene voorwaarden op de achterzijde van de factuur, geen aanvaarding van dit beding impliceerde.

Partijen kunnen in hun overeenkomst een beding opnemen waarbij zij de plaats van betaling aanwijzen. In dat geval is de rechtbank van die plaats bevoegd³. Een clause tot aanwijzing van de plaats van betaling kan dus een bevoegdheidsaanwijzend effect hebben. Aangezien dergelijke clause geen forumbeding betreft in de zin van artikel 17 EEX-Verdrag, dienen de strenge vormvereisten van dit artikel in principe niet te worden nageleefd. Het weze echter opgemerkt dat het Hof van Justitie de mogelijkheid om aldus te ontsnappen aan de vormvereisten van artikel 17 EEX-Verdrag heeft beperkt. Het Hof benadrukte dat het bevoegdheids criterium in artikel 5, lid 1 EEX-Verdrag de plaats van *daadwerkelijke* uitvoering is⁴. Partijen bij een overeenkomst kunnen volgens het Hof geen plaats van uitvoering overeenkomen die geen enkel reëel verband houdt met de inhoud van de overeenkomst. Een akkoord over de plaats van uitvoering dat er enkel toe strekt om de bevoegde rechter aan te duiden en niet ter aanduiding van de plaats waar één der partijen haar verbintenissen dient verrichten, valt volgens het Hof niet onder artikel 5, lid 1 EEX-Verdrag, doch onder artikel 17 EEX-Verdrag.

Indien partijen niets zijn overeengekomen aangaande de plaats van betaling -zoals in het besproken vonnis- moet de rechter wiens internationale bevoegdheid in vraag wordt gesteld, aan de hand van het recht dat krachtens zijn eigen collisieregels de overeenkomst tussen de partijen beheerst, onderzoeken of de betwiste betalingsverbintenis binnen zijn rechtsgebied is uitgevoerd of diende te worden uitgevoerd⁵. Om de bevoegdheidsproblematiek op te lossen moet met andere woorden de *lex contractus* worden vastgesteld⁶.

3. De (vroegere) verwijzingsregel inzake internationale koopoverkomsten: het Verdrag van Den Haag van 1955

De Rechtbank van Koophandel te Brussel ging in het besproken vonnis dan ook terecht op zoek naar het toepasselijke recht teneinde haar bevoegdheid te beoordelen. De wijze waarop zij dit deed, kan echter niet overtuigen.

Het uitgangspunt van de rechtbank was nochtans correct. Het voorliggende geschil betrof inderdaad een internationale koop van roerende lichamelijke zaken. De rechtbank trok echter de verkeerde gevolgen uit dit gegeven. Niettegenstaande zij had vastgesteld dat de litigieuze overeenkomst een verkoop van roerende lichamelijke zaken betrof, bepaalde zij de *lex contractus* aan de hand van het Europees Overeenkomstenverdrag ("EVO")⁷. Meer bepaald was de rechtbank van oordeel dat een overeenkomst krachtens artikel 4.2 EVO wordt beheerst door de wet van de plaats waar de partij, die de karakteristieke prestatie moet verrichten, is gevestigd. Inzake wederkerige overeenkomsten waarbij een verbintenis wordt geleverd tegen de betaling van een geldsom, kenmerkt de prestatie waarvoor betaald wordt het contract.

³ H.v.J., 17 januari 1980, 56/79, (*Zelger/Salintri*), *Pb.* 1980, C31/4.

⁴ H.v.J., 20 februari 1997, (*Mainschiffahrts-Genossenschaft/Les Gravières*), *R.C.D.I.P.* 1997, 563, r.o. 32.

⁵ H.v.J., 6 oktober 1976, 12/76, (*Tessili/Dunlop*), *Jur.* 1976, 1473, bevestigd in H.v.J., 15 januari 1987, 266/85, (*Shenavai/Kreischer*), *Jur.* 1987, 239 en H.v.J., 29 juni 1994, 288/92, (*Custom Made/Stawa Metallbau*), *Jur.* 1994, I-2913.

⁶ J. ERAUW, "Niet-uitsluitende bevoegdheidsgronden", in *Europese IPR-verdragen*, H. VAN HOUTTE en M. PERTEGAS SENDER, (eds.), Leuven, Acco, 1997, 88 e.v.

⁷ Europees Verdrag inzake het recht dat van toepassing is op verbintenissen uit overeenkomst, gesloten te Rome op 19 juni 1980, *PB*, L266 van 9 oktober 1980. Dit Verdrag is in België in werking getreden op 1 april 1991 (Wet van 14 juli 1987, *B.S.*, 9 oktober 1987). Zie ook J. ERAUW en K. ROOX, "Overeenkomsten", in *Overzicht van rechtspraak, Internationaal Privaatrecht en nationaliteitsrecht*, *T.P.R.* 1998/4, nr. 184, pp. 1470-1472.

Bijgevolg besloot de rechtbank dat de litigieuze koopovereenkomst werd beheerst door de wet van de vestiging van de verkoper, met name het Belgisch recht.

De rechtbank is echter uit het oog verloren dat de conflictregels van het Verdrag van Den Haag van 15 juni 1955 dienden te worden toegepast⁸. Het EVO (artikel 21) laat de toepassing van meer specifieke verwijzingsregels uit andere verdragen immers onverlet. Het Verdrag van Den Haag van 1955 primeert dus als meer specifieke verwijzingsregel inzake de internationale koop van roerende lichamelijke zaken op de verwijzingsregels van het EVO⁹.

Overeenkomstig artikel 2, lid 1 van het Verdrag van Den Haag van 1955 wordt een internationale koopovereenkomst beheerst door de interne wet van het door de contracterende partijen aangewezen land. Bij gebreke aan rechtskeuze -zoals in casu het geval was- wordt de overeenkomst beheerst door de interne wet van het land waar de verkoper zijn gewoon verblijf heeft op het ogenblik dat hij het order ontvangt.

Aangezien uit de feitelijke omstandigheden bleek dat de Franse koper bij de Belgische verkoper een bestelbon had getekend, had de toepassing van het Verdrag van Den Haag van 1955 tot gevolg dat de internationale koopovereenkomst in casu beheerst werd door het Belgisch recht¹⁰. De toepassing van een verkeerde verwijzingsregel had in het besproken vonnis echter weinig gevolgen vermits de rechtbank eveneens tot het besluit kwam dat de litigieuze overeenkomst door het Belgisch recht werd beheerst.

4. *Het materieel recht : uniform kooprecht*

Na te hebben vastgesteld dat het geschil werd beheerst door het Belgisch recht, merkte de rechtbank vervolgens op dat, behoudens andersluidend beding, schulden overeenkomstig artikel 1247 B.W. haalbaar zijn. Dit zou echter betekenen dat de betaling in Frankrijk diende te gebeuren zodat de Franse en niet de Belgische rechtbanken bevoegd waren. De rechtbank oordeelde evenwel dat partijen stilzwijgend van het principe van de haalbaarheid van schulden hadden afgeweken, gelet op de (gedeeltelijke) betaling door de Franse koper aan de Belgische bank van de verkoper en het uitschrijven van twee wisselbrieven in Belgische franken. Door op die manier de plaats van uitvoering van de betwiste betalingsverbintenis in België te lokaliseren, verklaarde de rechtbank zich bevoegd om kennis te nemen van de vordering.

Ook hier miskende de rechtbank de door België gesloten verdragen inzake de internationale koop van roerende lichamelijke zaken. Niettegenstaande de verwijzingsregel uit het Verdrag van Den Haag van 1955 tot de toepasselijkheid van het Belgisch recht leidt, had de rechtbank

⁸ Verdrag inzake de op de internationale koop van roerende lichamelijke zaken toepasselijke wet, gesloten te Den Haag op 15 juni 1955. Dit Verdrag is in België van kracht sedert 1 september 1964 (Wet van 21 september 1962, *B.S.*, 29 september 1964).

⁹ Inzake consumentenkoop heeft de verdragsregeling van het EVO als *lex specialis* weliswaar voorrang op de regels van het Verdrag van Den Haag van 1955 (H. VAN HOUTTE, "Het Europees overeenkomstenverdrag", in *Europese IPR-verdragen*, H. VAN HOUTTE en M. PERTEGÁS SENDER, M., (eds.), Leuven, Acco, 1997, nr. 6.20, p. 199 ; N. WATTÉ, N., "La vente internationale de marchandises: bilan et perspectives", *T.B.H.* 1991, pp. 372-374).

¹⁰ Het weze opgemerkt dat de interne wet van het land van de koper van toepassing is indien het order in zijn land is ontvangen, hetzij door de verkoper, hetzij door zijn vertegenwoordiger, agent of handelsreiziger (artikel 3, lid 2 van het Verdrag van Den Haag van 1955).

niet de bepalingen van het B.W. moeten toepassen. De rechtbank had eerst moeten onderzoeken of het Belgisch recht geen uniform internationaal kooprecht bevat. Dit is inderdaad het geval. Voor koopovereenkomsten die dateren van vóór 1 november 1997 -zoals in casu het geval was- gelden in België sedert 1970 de Eenvormige Koopwetten van Den Haag van 1964¹¹. Deze verdragen bevatten, in tegenstelling tot het Verdrag van Den Haag van 1955, geen verwijzingsregels, doch een uniforme materieelrechtelijke regeling voor de internationale koop. De rechtbank had bijgevolg aan de hand van die regels moeten onderzoeken waar de plaats van betaling was. Zij had meer bepaald artikel 59, lid 1 van de Eenvormige Koopwetten moeten toepassen dat voorziet dat de betaling dient te gebeuren ter plaatse van de vestiging van de *verkoper*¹².

De *locus executionis* in de zin van artikel 5, lid 1 EEX-Verdrag diende overeenkomstig artikel 59, lid 1 van de Eenvormige Koopwetten in casu dus te worden gelokaliseerd ter plaatse van de vestiging van de verkoper in België. De gezamenlijke toepassing van artikel 5, lid 1 EEX-Verdrag en artikel 59, lid 1 van de Eenvormige Koopwetten van 1964 had derhalve tot gevolg dat de Belgische rechtbanken bevoegd waren. De Rechtbank van Koophandel te Brussel heeft zich bijgevolg terecht bevoegd verklaard om kennis te nemen van de vordering van de Belgische verkoper, niettegenstaande zij een verkeerde verwijzingsregel heeft gehanteerd en bovendien uniform kooprecht heeft genegeerd.

5. *De opzegging van het Verdrag van Den Haag van 1955*

Het besproken vonnis illustreert dat de Belgische conflictregeling voor internationale koopovereenkomsten een complexe aangelegenheid is. Dit is grotendeels te wijten aan het Verdrag van Den Haag van 1955, waarvan de toepassing overigens nogal eens uit het oog wordt verloren¹³. Dit verdrag zal in de toekomst van het Belgisch conflictenrecht echter nog slechts een bescheiden rol spelen.

Dit is in de eerste plaats toe te schrijven aan de inwerkingtreding in België op 1 november 1997 van het Weens Koopverdrag (“CISG”)¹⁴, dat de internationaal weinig succesvolle Eenvormige Koopwetten van 1964 vervangt¹⁵. Indien beide partijen bij een internationale koopovereenkomst gevestigd zijn in verschillende verdragstaten, is uit hoofde van artikel 1 (1)(a) het CISG *rechtstreeks* van toepassing zonder de tussenschakeling van een i.p.r.-regel. Dit is niet het geval voor de Eenvormige Koopwetten. Gelet op een voorbehoud dat België heeft gemaakt, kan een Belgische rechter de Eenvormige Koopwetten slechts toepassen indien het Belgisch conflictenrecht verwijst naar het recht van een verdragstaat. Concreet betekent dit dat het Haags Verdrag van 1955 het recht van een staat moet aanduiden die partij is bij de

¹¹ Verdrag houdende een eenvormige wet inzake de totstandkoming van internationale koopovereenkomsten betreffende roerende lichamelijke zaken (ULFIS) en het Verdrag houdende een eenvormige wet inzake de internationale koop van roerende lichamelijke zaken (ULIS), beiden gesloten te Den Haag op 1 juli 1964 en opgenomen in de Belgische wetgeving bij wet van 15 juli 1970 (*B.S.*, 14 januari 1970).

¹² zie ook M. CLAEYS, “De internationale koop-verkoop” in *Overzicht van rechtspraak, Internationaal Privaatrecht en nationaliteitsrecht*, *T.P.R.* 1998/4, nr. 244, pp.1505-1506.

¹³ M. CLAEYS, *o.c.*, nr. 239, p.1502. Zie ook de rechtspraak geciteerd in J. MEEUSEN, *Nationalisme en internationalisme in het Internationaal Privaatrecht*, Antwerpen-Groningen, Intersentia, 1997, v.1042, p. 209.

¹⁴ Verdrag van de Verenigde Naties inzake internationale koopovereenkomsten betreffende roerende zaken, gesloten te Wenen op 11 april 1980, bekrachtigd bij wet van 4 september 1996, *B.S.*, 1 juli 1997.

¹⁵ Deze Eenvormige Wetten blijven echter hun belang behouden voor overeenkomsten die dateren van vóór 1 november 1997. Het CISG heeft immers geen terugwerkende kracht.

Eenvormige Koopwetten vooraleer deze wetten kunnen worden toegepast¹⁶. Onder het CISG is dit niet meer nodig. Het CISG kan in de hypothese van artikel 1 (1)(a) rechtstreeks worden toegepast, zonder dat er nog beroep moet worden gedaan op de verwijzingsregels van het Verdrag van Den Haag van 1955.

Deze rechtstreekse toepassing van het CISG moet echter worden genuanceerd. Het Haags Verdrag van 1955 blijft immers relevant onder de gelding van het CISG als Belgische collisieregels inzake internationale koopovereenkomsten. Dat is zo omdat de uniforme materiële regels van het CISG niet alle aspecten van de internationale koop omvatten. Bovendien bepaalt artikel 1 (1)(b) dat het CISG van toepassing kan zijn middels de geldende collisieregels voor internationale koopovereenkomsten wanneer geen van de partijen of slechts één van hen in een verdragstaat is gevestigd. Het CISG is dan onrechtstreeks van toepassing indien de collisieregels naar het recht van een verdragstaat verwijzen. Het Verdrag van Den Haag van 1955 zal in de hypothese van artikel 1 (1)(b) CISG dus nog zijn belang hebben.

Het Verdrag van Den Haag van 1955 bevat met andere woorden de verwijzingsregels voor internationale koopovereenkomsten gesloten *vóór 1 november 1997*, behoudens voor consumentenovereenkomsten en vragen die niet onder dit verdrag vallen. In dat geval is het EVO van toepassing. Op overeenkomsten gesloten *op of na 1 november 1997* kan het CISG echter rechtstreeks van toepassing zijn zonder gebruik te maken van een verwijzingsregel. Indien dit niet het geval is (omdat bijvoorbeeld slechts één partij in een verdragstaat is gevestigd), zal weer een beroep moeten worden gedaan op de verwijzingsregels van het Verdrag van Den Haag van 1955.

De inwerkingtreding van het CISG heeft de toepassing van de verwijzingsregels van het Verdrag van Den Haag van 1955 dus enigszins beperkt. Er is echter meer. België heeft het Haags Verdrag van 1955 recentelijk immers opgezegd¹⁷. Deze opzegging werd in het verleden reeds herhaaldelijk bepleit wegens het verouderd en gebrekkig karakter van het verdrag, alsook omdat het de Europese eenheid miskent en in België de zaken compliceert¹⁸. Het verdrag werd overigens slechts op de valreep opgezegd. Het Verdrag van Den Haag van 1955 is in België immers in werking getreden op 1 september 1964 (artikel 9) en geldt voor opeenvolgende periodes van vijf jaar. Indien het niet wordt opgezegd uiterlijk 6 maanden voor het einde van de lopende periode (31 augustus 1999), wordt het stilzwijgend verlengd voor een nieuwe termijn van vijf jaar (artikel 12). Volgens artikel 12 *juncto* artikel 9.1^o kon het Verdrag van Den Haag van 1955 dus worden opgezegd tot 1 maart 1999, zoniet zou het met ingang van 1 september 1999 nog eens vijf jaar gelden. België heeft (uit)eindelijk in februari 1999 van de mogelijkheid tot opzegging gebruik gemaakt. Dit betekent dat inzake internationale koopovereenkomsten gesloten *op of na 1 september 1999* niet meer de conflictregels van het Verdrag van Den Haag van 1955 moeten worden toegepast, doch die

¹⁶ Deze regel wordt veelal omschreven als de primauteit van het Verdrag van Den Haag van 1955 op de Eenvormige Koopwetten (zie ook W. WAUTERS, en J. ERAUW, "Bijzondere contracten - Koop-verkoop van roerende lichamelijke zaken", in *Overzicht van rechtspraak, Internationaal Privaatrecht en nationaliteitsrecht* (1985-1992), *T.P.R.* 1993/2, nrs. 158-159, pp. 603-604; P. WAUTELET, "De internationale koop – Bronnen en Beginselen" in *Advocatenpraktijk* 4, juni 1998, nr.9, p.7).

¹⁷ *Trb.* 1999, maandbericht februari 1999, 2 ; *B.S.*, 30 juni 1999, 24535.

¹⁸ J. ERAUW, "Wanneer is het Weens Koopverdrag van toepassing?", in *Het Weens Koopverdrag*, H. VAN HOUTTE, J. ERAUW, e.a. (eds.), Antwerpen, Intersentia, nr. 1.34, pp. 36-37; zie ook de tekst van de Belgische Groep van IPR-professoren, "Pleidooi voor een nieuwe strategie inzake de ratificatie van verdragen", *B.T.I.R.*, 1998.

van het EVO (uiteraard voor zover het CISG niet rechtstreeks van toepassing krachtens artikel 1 (1)(a) CISG).

Tenslotte is het interessant te onderzoeken hoe de rechtbank de bevoegdheidsproblematiek van het besproken geschil zou hebben moeten oplossen in de hypothese dat het Verdrag van Den Haag van 1955 niet meer van toepassing was (en de litigieuze overeenkomst dus zou dateren van na 1 september 1999). De eerste taak van de rechter zou erin bestaan om te onderzoeken of het CISG rechtstreeks van toepassing is. Dit zou in casu het geval zijn aangezien beide partijen in een verdragstaat zijn gevestigd (Frankrijk en België). Net zoals de Eenvormige Koopwetten van 1964, voorziet artikel 57 CISG dat de koper de prijs moet betalen in de vestiging van de verkoper. De gezamenlijke toepassing van artikel 5, lid 1 EEX-Verdrag en artikel 57 CISG zou dus ook resulteren in de bevoegdheid van de Belgische rechtbanken.